

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Odraz heydrichiády na stranách plzeňských
novin a časopisů**

Bejvlová Anna

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Odraz heydrichiády na stranách plzeňských novin a
časopisů

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Lhoták, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Poděkování:

Za odborné a metodické vedení mé bakalářské práce, praktické rady, vstřícnost a ochotu děkuji PhDr. Janu Lhotákovi. Speciální poděkování patří pracovnícím v Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje.

Obsah

Úvod	1
1. Dobová periodika	4
1.1. Legální tisk a jeho představitelé	4
1.2. Cenzurní praxe	6
1.3. Ilegální tisk	9
2. Plzeňský deník <i>Nová doba</i>	11
2.1. Obecná fakta	11
2.2. Titulní strany a obsah	12
2.3. Další legální periodika v Plzni	12
3. Heydrichiáda	14
3.1. Stručný popis atentátu	14
3.2. Působení parašutistů v Plzni	15
4. Interpretace atentátu v plzeňských periodikách	17
4.1. 27. května	17
4.2. 28. května	18
4.3. 29. května	19
4.4. 30. května	19
4.5. 31. května	20
4.6. 1. června	21
4.7. 2. – 4. června	22
4.8. 5. června	22
5. Protinacistický odboj během let okupace	24
5.1. Složky odboje a jejich aktivity	25
5.2. Ilegální plzeňský tisk	25
5.3. Příběh rodin Bejblovyých a Králových	26
6. Nacistické perzekuce na stranách legálních tiskovin	28
6.1. Rejstříky odsouzených k smrti	28
6.2. Popravy v důsledku heydrichiády	29
Závěr	32
Seznam pramenů a použité literatury	34
Resumé	37

Úvod

Cílem bakalářské práce s názvem *Odraz heydrichiády na stranách plzeňských novin a časopisů*, je zmapovat, jak se atentát na Reinharda Heydricha a jeho důsledky projeví na stranách protektorátního tisku vydávaného v Plzni. Ke zvolení tohoto tématu mě dovedl vztah k regionu a impuls od vedoucího mé práce.

Práce se dá rozdělit na část syntetickou (kapitoly 1-3) a komparačně analytickou (kapitoly 4–6) i když se metody v celém textu částečně prolínají.

V první kapitole se snažím přiblížit dobový tisk v obecném kontextu. Pro pochopení problematiky mé práce je nezbytné vědět, jaký měl tisk během okupace postavení a jak se dělil. Stručně také představují hlavní aktivistické novináře, kteří v této době působili. Dále se zde zabývám cenzurní praxí a charakteristickými specifiky ilegálního tisku, což bylo možné především zprostředkovaně z literatury, jelikož v Archivu města Plzně, kde jsem bádala, se dochovalo jen několik málo čísel odbojových časopisů.

Následující kapitola blíže představuje plzeňský tisk, konkrétně prameny *Nová doba* (č. 143 – 167), *Český deník* (č. 143 – 150), *Úřední list města Plzně* (č. 10 – 15), ze kterých jsem čerpala. Jmenuji zde redaktory, popisuji, v jaké formě byly deníky vydávány a co bylo zpravidla jejich obsahem.

Aby práce nebyla vytržená z kontextu, bylo také nutné osvětlit okolnosti samotného atentátu a přiblížit skupinu výsadkářů Anthropoid. Tomu se věnuje kapitola třetí, která je rozdělena na část první, kde informuji o obecných faktech ohledně atentátu a na část druhou, kde doplňuji poznatky o tom, jak byl tento čin spojen s Plzní a jejím okolím.

Ve čtvrté stěžejní kapitole již začínám analyzovat samotný plzeňský tisk a to především nejhojněji vydávaný deník na českém západě *Novou dobu*. Pro tento účel jsem vybrala čísla, která vyšla od 27. května (den atentátu na R. Heydricha, č. 143) do 3. června (úmrtí R. Heydricha č. 150). Rozebírám zde jednotlivě každý den v tomto rozmezí, a poukazuji na to, jakým stylem a formou se zde informace o atentátu a jeho dopadu promítají. Dále se pokouším komparovat, zda se v tomto období *Český deník*

nebo *Úřední list města Plzně* nějak lišil v propagandě a podávání informací od zmiňované *Nové doby*.

Pátá a šestá kapitola spolu úzce souvisejí. V páté kapitole se věnuji odbojovým hnutím a jejich konkrétním aktérům. Po přiblížení rodin působících v antifašistickém odboji na Plzeňsku jsem pak v šesté kapitole analyzovala, jak se jejich osudy promítly či naopak nepromítly na stranách dobového tisku.

Poznátky, k nimž jsem ve své práci dospěla, sumarizuji v závěru, vedle kterého také přidávám resumé v anglickém jazyce. Součástí práce jsou také přílohy a seznam pramenů a použité literatury.

S ohledem na téma práce tvoří hlavní pramen plzeňská periodika, totiž deník *Nová doba* a *Český deník* a čtrnáctideník *Úřední list města Plzně*.

Pro charakteristiku obecných souvislostí v kapitole jedna mi byly při obecném popisu dobového tisku hlavními zdroji kniha od Mileny Beránkové, Aleny Křivánkové a Fraňa Ruttkaye *Dějiny československé žurnalistiky* (i přes to, že kniha byla vydána během komunismu, nese některé informace, které jsou relevantní a použitelné i v současnosti) nebo monografie *Soupis ilegálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945* od Tomáše Pasáka, která mi pomohla identifikovat a blíže popsat tiskoviny vycházející během okupace v Plzni. Vedle toho se tématu věnoval i Jan Maur ve studii *Český protektorátní tisk v Plzni v době okupace (15. 3. 1939 – 5. 5. 1945)*, kterou jsem také využila. V potaz jsem vzala i čerstvě vydanou publikaci z roku 2018 *Dějiny města Plzně 3* vedenou Adamem Skálou. Při hledání informací o poválečných procesech, které byly vedeny po okupaci s novináři působícími v legálním tisku, jsem čerpala z diplomové práce Jiřího Bárty *Jan Scheinost – prominentní katolický novinář před Národním soudem*.

Konkrétně k charakterizaci cenzury v protektorátu jsem využila publikaci *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava* napsanou Janem Gebhartem, Barbarou Köpplovou a Jitkou Kryšpínovou nebo nedávnou publikovanou soubornou syntézu *V obecném zájmu* od Michaela Wögerbauera, Petra Piši, Petra Šámala a Petra Janáčka.

Kapitolu věnující se heydrichiádě jsem opřela především o poznatky z monografie Jiřího Padevěta, *Anthropid* a o další monografii *Operace Anthropoid: Epilog. Atentát na Reinharda Heydricha ve světle dobových pramenů* vytvořenou Pavlem Kmochem.

Osoby, které byly v důsledku atentátu perzekuovány, jsem přibližovala prostřednictvím publikací *Příběh rodiny Bejblovi* a *Příběh rodiny Královi* vydaných Vlastislavem Janíkem v Almanachu příspěvků VII. konference policejních historiků nebo knihou *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha* od Vojtěcha Kyncla. Nápomocná mi také byla kniha Jaroslava Čvančary, Vlastislava Janíka, Václava Ledvinky a Vojtěcha Šustka *Pamětní kniha: 294 hrdinů a obětí heydrichiády popravených v Mauthausenu*, která přibližuje všechny oběti heydrichiády, jež nefigurovaly na listinách tištěných do novin.

1. Dobová periodika

Periodický tisk je bez pochyby jedním z nejvýraznějších a současně nejvíce tendenčních historických pramenů k dějinám období protektorátu. Na stránkách legálního tisku se odráží bezpočet projevů nacistické propagandy a okupačního útlaku, stejně jako projevy těch, kteří mu podlehli nebo mu dokonce vycházeli vstříc. Jen málo z toho (především z politické sféry), co se na stranách nacisty schvalovaných periodik objevilo, bylo objektivní a pravdivé. Přesto je třeba se texty těchto periodik zabývat a analyzovat je, jelikož právě ona jsou velmi plastickým a svěbytným, důkazem hrůz dějících se v tehdejší protektorátu.¹

Tiskoviny měly za druhé světové války velmi důležitou pozici, a to ať už šlo o hojně vydávané deníky (nejvlivnějším německým protektorátním deníkem se stal *Der Neue Tag, Tageszeitung für Böhmen und Mähren*)², týdeníky, měsíčníky nebo prosté propagační letáky. Je třeba si uvědomit, že v této době bylo psané slovo spolu s rozhlasem a filmovými týdeníky v biogramech, jediným informačním zdrojem. Tuto sílu a význam si okupanti dobře uvědomovali a obsah médií dobře promýšleli a pečlivě kontrolovali. Stejně tak se však jejich vliv pokoušel využívat odboj, i když jeho možnosti byly s ohledem na ilegální pozici pochopitelně výrazně omezené. Nastíněná charakteristika umožňuje rozdělit tisk vydávaný během let okupace na dva hlavní proudy, a to legální a ilegální (podzemní).

1.1. Legální tisk a jeho představitelé

Ten, kdo chtěl dále publikovat své články v legálním tisku, se musel podvolit a zcela přizpůsobit propagandě německých okupantů a jedinou možností, jak se vyhnout despotismu zasahujícího do tvorby, bylo psát o tématech politicky či národnostně neutrálních, která nikoho nedráždila. Ti, kdo s větším či menším odporem podlehli tomuto tlaku, byli např. žurnalisté Vladimír Krychtálka, Jaroslav Křemen, Karel Werner, Jan Scheinost nebo Karel Lažnovský.³ Krychtálka před válkou pracoval v časopisech *Sport, Lidové noviny nebo Venkov*, působil ve Francii, Rusku a Německu.

¹ PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*, s. 7.

² SKÁLA, Adam a autorský kolektiv. *Dějiny města Plzně 3*, s. 70.

³ MAUR, Jan. *Český protektorátní tisk v Plzni v době okupace (15. 3. 1939 - 5. 5. 1945)*. In: *Minulostí Západočeského kraje* 9, 1972, s. 43.

V protektorátu byl pověřen funkcí šéfredaktora listu *Večer* a od roku 1942 předsedal Národnímu svazu novinářů. Karel Werner před okupací psal pro *Vídeňský obdeník*, což byl český časopis, který vycházel v té době pro Čechy v Rakousku. V roce 1941 se stal šéfredaktorem *Poledního listu* a o dva roky později se dostal na místo vedoucího redakce *Večerního Českého slova*. Po válce byli oba novináři postaveni před národní soud⁴ za kolaboraci. Odsouzeni k trestu smrti a popraveni z výše zmiňovaných byl Krychtálka a Werner, a to roku 1947. Jaroslavu Křemenovi byl trest zmírněn na doživotí, jelikož jeho činnost byla v poměru s ostatními menšího rozsahu.⁵ Karel Lažnovský se otrávil při tzv. Chlebičkové aféře.⁶

Jan Scheinost byl vždy politicky velmi aktivní, např. dva roky zastával funkci generálního tajemníka Národní obce fašistické⁷. Až v roce 1929, ve svých 33 letech, se prosadil i v žurnalistice, když získal místo redaktora, později šéfredaktora Lidových listů, kde setrval až do roku 1943, kdy byl přesunut do redakce deníku *Nová politika*.⁸

Pro vypořádání se s kolaboranty v rámci žurnalistiky vznikla po válce Očistná komise. Problém byl v tom, že se řada pronacisticky pracujících novinářů před tuto komisi ani nedostala, jelikož jejím principem bylo prověřovat lidi, kteří byli do 5. května 1945 novinářsky činní a znovu se přihlásili do Svazu českých redaktorů. Ti, kteří se již nepřihlásili, byli sice ze svazu automaticky vyloučeni, ale také již nepodléhali žádné kontrole v rámci vzpomínané očisty. Před národní soud bylo posláno 51 novinářů.⁹ 7. května 1945 byl Scheinost zatčen a převezen na policejní ředitelství.¹⁰¹¹

⁴ **Národní soud:** vznikl 2. října 1945 a byl to trestný a čestný orgán soudní moci, který měl po druhé světové válce posuzovat politické a morální chování veřejně známých lidí v protektorátu.

⁵ SVOBODA, Tomáš. *Protektorátní novinář Jaroslav Křemen před Národním soudem*, s. 10 – 11.

⁶ **Chlebičková aféra:** dne 18. září 1941 pozval ministerský předseda Alois Eliáš tzv. Krychtálkovou skupinu aktivistických novinářů do Kolovratského paláce aby vyslechl jejich stížnosti. Eliáš, který figuroval v československém odboji, měl údajně otrávit chlebičky podávané na tiskové konferenci bakteriemi tyfu, tuberkulózy a botulotoxinu. Na následky otravy následně zemřel čelní představitel skupiny, žurnalista Karel Lažnovský. In: GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země koruny české XV. b*, s. 35.

⁷ BÁRTA, Jiří. *Jan Scheinost – prominentní katolický novinář před Národním soudem*, s. 46.

⁸ BÁRTA, Jiří. *Jan Scheinost – prominentní katolický novinář před Národním soudem*, s. 48 – 50.

⁹ GEBHART, Jan, KÖPPOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*, s. 48 – 51.

¹⁰ BÁRTA, Jiří. *Jan Scheinost – prominentní katolický novinář před Národním soudem*, s. 53.

¹¹ **Citace jednoho ze Scheinostova článku po útoku na R. Heydricha:** „Londýnští zrádci nezasáhli svou zákeřnou a vražednou ranou jenom velkého Němce, ale i upřímného přítele Čechů, muže, který byl jedinečně povolán k tomu, aby do tohoto prostoru zavedl nejen pořádek, ale i trvalý rád národně a sociálně spravedlivý, odpovídající nové situaci národa a novým jeho potřebám. V tom je i pro český

Národním soudem byl odsouzen na 23 měsíců, do kterých se ale již počítala zajišťovací a vyšetřovací vazba, a tak měl Scheinost ve dne vynesení rozsudku svůj trest už vykonaný.¹²

1.2. Cenzurní praxe

Zmiňovaní Krychtálka, Křemen, Werner a Lažnovský tvořili skupinu aktivistických novinářů¹³, jejichž smýšlení bylo čistě pronacistické. Je třeba ale upozornit na fakt, že ne všichni kdo psali do legálních novin, byli zapálenými stoupenci Hitlera. Nezřídka se autoři snažili do tisku protlačit povzbuzení pro český lid například formou nějakého jinotaje. Kdo se o to alespoň částečně pokoušel byl například Vladimír Příbek (vlast. jm. Antonín Barnet), který je představitelem autora publikujícího v nacisty ovládané *Nové době*, ale rozhodně se nedá označit za kolaboranta. Ve zmíněném deníku vydával básně, kterým nechyběl humorný postoj, ale ani hlubší sociální pohled.¹⁴ Šlo to ale velmi těžko, cenzura v té době byla neúprosná. Cenzura tisku sice probíhala již během období druhé republiky, ale žádná profesní skupina nebyla vystavena tak zesílenému nátlaku bezprostředně po okupaci, jako právě novináři.

Po statečné obraně demokratického charakteru se přeobsadil Národní svaz novinářů, do jehož přední pozice (komisařský vedoucí) byly dosazeny osoby politicky pohodlné, a to již zmiňovaný Vladimír Krychtálka, Antonín Kožíšek, posléze Vladimír Ryba a další, kteří byli pravidelně školeni, aby jejich články byly vůči Vůdcově říši maximálně korektní. Okupační moc pro tyto účely zřídila tzv. „tiskové konference“, na které byli vybraní novináři zváni, aby zde byla hodnocena jejich práce, zpracována jednotlivá témata a byly jim zde ukládány návody pro další práci s medií. Tento model byl převzat z německé praxe a v letech 1939-1945 vytyčoval hlavní směřování legálního tisku v protektorátu.¹⁵ Organizací těchto „konferencí“ byl pověřen tiskový

národ nesmírná tragika Heydrichovy smrti.(...) Tento odkaz - a to si slibme svorně nad Heydrichovou rakví - chceme zachovat, střežit, prohlubovat a uskutečňovat přes všechny vzteky londýnských zkrachovanců, kteří si atentátem dali takové vysvědčení mravní bídy, že je nad tím každému Čechu stydno.“ In: BÁRTA, Jiří. *Jan Scheinost – prominentní katolický novinář před Národním soudem*, s. 61.

¹² BÁRTA, Jiří. *Jan Scheinost – prominentní katolický novinář před Národním soudem*, s. 91.

¹³ MAUR, Jan. *Český protektorátní tisk*, s. 43.

¹⁴ BRICHTA, Vladimír. JIRÁSEK, Bohumil. LAŠTOVKA, Vojtěch. PÁV, Jaroslav. SPĚVÁČEK, Václav. ŠPELDA, Antonín. ŠTĚPÁNEK, Vladimír. VODÁK, Václav. *Dějiny Plzně III*, s. 301.

¹⁵ GEBHART, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*, s. 13.

obor předsednictva ministerské rady a posléze ministerstvo lidové osvěty. Tyto sjezdy, konané v Pressklubu¹⁶, za účelem výchovy novinářů, se pořádaly velmi často, zpravidla každý týden. Vyskytla-li se nějaká vážná politická situace, potom se srazy konaly i několikrát denně.¹⁷ Při takto intenzivním tlaku na český tisk je jasné, že se jeho struktura, obsah, tón a celkové působení na společnost rapidně proměnily. Pro představu, v jakém duchu se německý nátlak nesl, budu citovat úryvek z porady konané 6. března 1942 (tématem „konference“ bylo výročí vzniku protektorátu) „*toto číslo k 15. březnu musí skutečně býti od prvního do posledního písmene sestaveno v duchu nové doby a nových poměrů. Všechny rubriky, a to jak politické, tak i hospodářské, kulturní a sociální musí býti zaměřeny v duchu Protektorátu, v duchu jeho příslušenství k Velkoněmecké říši a v duchu Nové Evropy, o kterou dnes Říše bojuje*“.¹⁸ Dále byla dne 26. září 1938 zřízena ústřední cenzurní komise,¹⁹ která nekontrolovala jen tiskoviny, ale i soukromé zásilky, telegramy, divadelní představení, filmy a všechna zvuková reprodukční zařízení. Cenzurní praxe se řídila dokumentem s názvem *Souborný přehled pokynů pro tiskovou praxi*, který vešel v platnost 1. března 1939.²⁰ Další agendou, kterou si nacisté podmanili ve svůj prospěch, byla organizace *Česká tisková kancelář* (ČTK), která původně sdružovala české novináře v čele s Františkem Bauerem a zasazovala se i o podporu rodin stíhaných novinářů. Od roku 1941 v jejím čele stanul František Heller, avšak ani ten svou činností nevyhovoval cenzurním představám nacistů, a tak byl roku 1942 odvolán a na jeho post dosazen Vladimír Krychtálka.²¹ Důležitým mezníkem, jako ve všech sférách života v protektorátu, byl i pro tisk příchod Reinharda Heidricha. Vládní systém tím byl definitivně přetvořen a okupační moc se již zcela přestala ohlížet na paralelní autonomii české vlády. Česká kultura od této doby spadala pod kontrolu nově vytvořeného orgánu Úřadu lidové

¹⁶ **Pressklub:** bylo společenské středisko vybudované v bývalých místnostech Syndikátu čs. novinářů v dnešní Opletalově ulici. Sloužilo jako místo konání konferencí německých redaktorů a českých aktivistických novinářů. In: BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*, s. 237.

¹⁷ GEBHART, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*, s. 15.

¹⁸ GEBHART, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara, KRYŠPÍNOVÁ, Jitka. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*, s. 28.

¹⁹ PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin*, s. 43.

²⁰ PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin*, s. 45.

²¹ SVOBODA, Tomáš. *Protektorátní novinář Jaroslav Křemen před Národním soudem*, s. 34.

osvěty vedené Emanuelem Moravcem.²² Další důležitou osobou v oblasti cenzury byl Wolfgang Wolfram von Wolmar²³ a Arthur Söhnel.²⁴ Tištěná média byla cenzurována před vydáním ve třech fázích. Jako první proběhlo čtení rukopisu, dále byl text kontrolován znovu ve stránkovém obtahu a nakonec v signálním výtisku. Prošla-li i přes všechny tyto kontroly do výtisku nějaká chyba, byly osoby zodpovědné za danou cenzuru tvrdě trestány.²⁵

Pro důkladnější a snazší kontrolu tisku byla také provedena zratelná redukce prvorepublikových novin a časopisů při tzv. zotřené cenzuře.²⁶ Mířena byla především proti tiskovinám komunistickým, protinacistickým nebo marxisticky orientovaným (celkově publikace ze Sovětského svazu)²⁷. Největší pokles zaznamenala odborná a vědecká literatura (byla zredukována o více než 80%), dále pak beletrie, literatura pro mládež a poezie. Velký zásah byl také proveden v učebnicích pro školy. Nechtěné informace byly jednoduše přeškrtnuty a později pro tento účel vznikly učebnice nové s pronacisticko-germanizovaným obsahem. Zásahu se nevyhnuly ani mapy a atlasy.²⁸ Naopak narůstal počet vydaných knih o válečném hospodářství nebo úřední literatura (nárůst o 180%).²⁹ Pro představu, jak nepřehlédnutelná tato redukce byla, můžeme srovnat počet vycházejících periodik v celém protektorátu na začátku a na konci okupace. V roce 1940 vycházelo 1733 titulů, kdežto k roku 1944 se jejich počet snížil na pouhých 455,³⁰ což odráží bolestný zásah struktury československé a tedy i plzeňské žurnalistiky, která měla již dlouholetou tradici. V neposlední řadě bylo vydáno nařízení, že se v tisku nesmějí objevovat „bílá místa“, která odkazovala na zásah cenzury. Redakce byla povinna toto místo nahradit „nezávadným“ textem.³¹

²² WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Petr. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749 – 2014*, s. 923.

²³ BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*, s. 236.

²⁴ WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Petr. *V obecném zájmu*, s. 925.

²⁵ WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Petr. *V obecném zájmu*, s. 926.

²⁶ PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin*, s. 44.

²⁷ WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Petr. *V obecném zájmu*, s. 941.

²⁸ BRICHTA, Vladimír. JIRÁSEK, Bohumil. LAŠTOVKA, Vojtěch. PÁV, Jaroslav. SPĚVÁČEK, Václav. ŠPELDA, Antonín. ŠTĚPÁNEK, Vladimír. VODÁK, Václav. *Dějiny Plzně III*, s. 296

²⁹ WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Petr. *V obecném zájmu*, s. 951.

³⁰ MAUR, Jan. *Český protektorátní tisk*, s. 48.

³¹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky/III díl*, s. 207.

1.3. Ilegální tisk

Jak již bylo zmíněno, sílu tisku si uvědomovala i opačně politicky smýšlející část lidí v protektorátu, tedy odbojáři. Za mimořádně ztížených podmínek (shánění papíru, uskladnění strojů na tisk aj.)³² se snažili vydávat periodika s reálnými informacemi a povzbudivým charakterem. Lidé, kteří se v těchto kruzích pohybovali, vtělovali ilegální komunikaci co největší řád a preciznost s cílem vyhnout se prozrazení. Probíhaly zaškolovací kurzy pro nové referenty (jedním z prvních na Plzeňsku byl např. Zdeněk Schromaz)³³, lidé byli jmenováni tiskovými důvěrníky se svými krycími značkami (v Plzni např. škpt. J. Matějo) či tzv. konšely, kteří měli na starost ověřování a důvěryhodnost získaných zpráv.³⁴ Důležité postavení v této hierarchii měli zaměstnanci plzeňské hlavní pošty a telegrafního stavebního úřadu, kteří vytvořili odbojovou organizaci Hnutí plzeňských pošťáku. Náplň jejich protestu tvořili činnosti jako ničení anonymních udání, získávání důležitých politických zpráv (docházelo i k odposlouchávání pracovníků nacistických úřadů) nebo doručování ilegálních zásilek.³⁵ Tvorba a distribuce těchto tiskovin, pro tzv. bojovníky slovem, byla vysoce nebezpečná, není tedy divu, že probíhala zmiňovaná opatření. Na mnoha výtiscích byla upozornění, aby odbojáři střežili tyto listy a důkladně prověřovali lidi, kteří by je měli obdržet. Text v protirežimních časopisech byl psán bohatou češtinou a často se zařazovaly básně známých českých autorů. Celým obsahem časopisu se nesla hesla jako „*Proletáři všech zemí spojte se*“ nebo neméně známé „*Pravda zvítězí*“. Titulní strany většinou zdobily státní a národní symboly jako český lev nebo podobizny prvorepublikových autorit v čele s T. G. Masarykem, nebo naopak ponižující a zesměšující vyobrazení nacistických představitelů. Co se týče poezie a prózy, i ty se snažily reagovat na měnící se politické prostředí. Především básníci začali bezprostředně po okupaci produkovat poezii, která kritizovala soudobé události. Mám-li zmínit některé vlastenecké autory, jsou to Vladimír Holan, František Halas, Josef Hora, Rudolf Medek nebo Vítězslav Nezval.³⁶ Konkrétně na Plzeňsku byl jednou z nejvýraznějších osob, které používaly poezii jako prostředek k odporu, člen odbojové

³² MAŠEK, Václav. *Čest tomu kdo se bránil*, s. 5.

³³ SKÁLA, Adam a autorský kolektiv. *Dějiny města Plzně 3*, 92.

³⁴ GEBHART, Jan. KOUTEK, Jaroslav. KUKLÍK, Jan. *Na frontách tajné války. Kapitoly z boje československého zpravodajství proti nacismu v letech 1938-1941*, s. 97 – 99.

³⁵ SKÁLA, Adam a autorský kolektiv. *Dějiny města Plzně 3*, s. 91.

³⁶ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české XV. a*, s. 483.

skupiny V boj Karel Vokáč. Za své činy byl vězněn na Pankrácké věznici (ani zde psát nepřestal) a později popraven.³⁷

Nejsilnějším proudem ilegálního tisku byl tisk komunistický a to konkrétně pražský časopis *Rudé právo*³⁸. Tisk vydávaný KSČ plnil funkci především propagandistickou, agitační a organizátorskou. List byl redigovaný Juliem Fučíkem. Druhým periodikem byla *Komunistická internacionála*, kde publikoval např. Klement Gottwald, Jan Šverma, Zdeněk Nejedlý nebo Václav Kopecký. Ve svých příspěvcích se snažili rozebírat zkušenosti českých a slovenských komunistů v boji proti nacistům a hledat společné rysy ostatních národů v tomto boji.

Kuriózní byly ilegální komunistické tiskoviny vydávané utajenými organizacemi KSČ v nacistických koncentračních táborech a káznících. V koncentračním táboře v Terezíně vznikla na jaře roku 1942 tajná organizace vězňů, která mezi svými členy rozšiřovala ručně psaný časopis nazývaný *Přehled*, který byl v nákladu 25 kusů distribuován a využíván k osobní agitaci. Tento časopis čerpal z informací od nově příchozích vězňů nebo z náhodného přístupu k německým novinám a postupně získával charakter skutečného časopisu s úvodníky a komentáři.³⁹

³⁷ SKÁLA, Adam a autorský kolektiv. *Dějiny města Plzně 3*, s. 779.

³⁸ „Nečekejte od RP žádné nejnovější zprávy nebo světové politické úvahy. Na to máte rozhlasové vysílání z Moskvy a Londýna. Vzhledem k tomu, že vycházíme jednou měsíčně, byly by při tempu nynějšího vývoje události stejně staré. Můžeme psát jen věci zásadního rázu, jako jsou projevy našich zahraničních činitelů, určování linie strany, výzvy k národu a podobně...“. In: BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*, s. 260.

³⁹BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*, s. 234.

2. Plzeňský deník *Nová doba*

2.1. Obecná fakta

První vydání *Nové doby* bylo vytištěno v roce 1896 a list vycházel nepřetržitě do konce druhé světové války.⁴⁰ Zprvu jako čtrnáctideník, od roku 1914 jako deník. Před okupací list nesl podtitulek *Deník čsl. sociálně demokratické strany dělnické v župě plzeňské*, je tedy jasné, ke které politické straně se hlásil. V této době šlo o nejčtenější deník na českém západě a hlavní skupinu jeho čtenářů tvořili dělníci.

Během okupace, až na nečasté výjimky, vycházelo toto periodikum denně. Redakce novin sídlila v Kovářské ulici číslo 7 v Plzni. V roce 1942, v roce heydrichiády, vycházel 68. ročník, jeho cena se pohybovala okolo 40 haléřů (postupně byla cena během trvání protektorátu navýšena na 1 korunu) a byl k dostání ve formátu A3. Hlavními aktéry, kteří dávali formu *Nové době*, byli již zmínění pánové Robert Duchek a jeho nástupce Jiří Kutvirt.

V čele *Nové doby* se střídali významní političtí představitelé sociální demokratické strany, konkrétně to byl například Luděk Píka nebo Gustav Haberman. V roce převratu, tedy 1939, vykonával post odpovědného redaktora Josef Jirouta (již od roku 1925), který byl ale v rámci přeořezávání pozic zatčen hned v září 1939 spolu s minimálně dvěma dalšími redaktory. Až do konce války byl vězněn v Buchenwaldu a po skončení okupace se vrátil na místo šéfredaktora listu *Nový den* (pokračovatel *Nové doby*).⁴¹ Po dobu svého krátkého působení v redakci během protektorátu se Jirouta nijak významně pronacisticky nepřeorientoval. Zplnomocněný zástupce majitele periodika Richard Weinfurter⁴² jmenoval po Jiroutově odchodu šéfredaktorem Roberta Duchka, od roku 1942 jím potom byl Jiří Kutvirt.

⁴⁰ PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin*, s. 243.

⁴¹ BLODIGOVÁ, Alexandra. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945*, s. 56, 57.

⁴² V tiráži listu byl jako vydavatel až do května 1945 uváděn Antonín Remeš, ale už od podzimu 1939 byl vězněn v Buchenwaldu, tudíž svou pozici mohl jen těžko vykonávat. Reálně tento post zastupoval jeho plnomocník Richard Weinfurter. In: BLODIGOVÁ, Alexandra. *Soupis odpovědných redaktorů a šéfredaktorů*.

2.2. Titulní strany a obsah

Co se týče obsahu titulní strany během okupace, zpravidla ji plnily zprávy o velkolepých a neutuchajících úspěších Hitlerova wehrmachtu, často nepřesné, zavádějící a někdy dokonce zcela klamné. Důležité bylo držet obyvatele protektorátu v iluzi, že má vůdce válku plně ve svých rukou a pod kontrolou. Dalším typem zpráv byly útočné články na Edvarda Beneše a exilovou vládu. Redaktoři museli lidem stále připomínat jeho zradu a zbabělý únik do Londýna. Noviny však neplnily pouze propagační funkci nacistickému režimu a jeho myšlenkám, ale i funkci mnohem více prozaickou. Téměř žádný výtisk tohoto periodika v době druhé světové války se neobešel bez vyzvání lidu k tomu, aby občané protektorátu přispívali do organizace Červeného kříže. Výzva například zněla takto: „*Německý voják platí daň krve také za naši lepší budoucnost. Proto naše daň v penězích, jež věnujeme ve prospěch Německého Červeného kříže, musí být největší. Pomáháme-li svými dary v plnění díla lidskosti, zajišťujeme si své místo čestného partnera v evropském společenství*“.⁴³ Mluvit v této souvislosti o lidskosti, bylo přinejmenším paradoxní.

Dále se v listu objevovaly zprávy o sportu a zprávy z všedního života v okupované zemi. Samozřejmě značně upravené a idealizované, měly však vyvolat dojem, že život v protektorátu plyne bezmála idylicky. Na posledních stranách potom visely nejrůznější inzeráty a reklamy.

2.3. Další legální periodika v Plzni

Obsah i koncept *Českého deníku* byl ve srovnání s deníkem *Nová doba* velmi podobný, jen nedosahoval takového odbytů (náklad pondělního vydání *Nové doby* dosahoval 15300⁴⁴ kusů, kdežto pondělník *Českého deníku* jen 3000⁴⁵ kusů). Šéfredaktorem byl v letech okupace František Naxera a odpovědným redaktorem Antonín Bouchal.⁴⁶ Sídlo redakce bylo v Hankově ulici v Plzni.⁴⁷ Tento deník vycházel od roku 1912 jako nástupce *Plzeňských listů* a *Plzeňského obzoru*. Po 1. světové válce

⁴³ -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 149, 2. 6., s. 1.

⁴⁴ PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin*, s. 243.

⁴⁵ PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin*, s. 137.

⁴⁶ PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin*, s. 137.

⁴⁷ sr-, *Atentát na Heydricha*, *Český deník*, 30, 1942, č. 145, 29. 5., s. 1.

byl tiskovým orgánem Národně demokratické strany pro západní Čechy. I přesto, že se jako téměř všechna periodika, stal během okupace listem Národního souručenství, tak v roce 1993 přestal vycházet.⁴⁸

O jednosměrnosti v tématech a celkových myšlenkách periodik nám může být důkazem srovnání plzeňských deníků *Nová doba* a *Český deník*. Vezmu-li pro tento účel titulní strany obou listů ze dne 29. 5. 1942, prakticky se od sebe neliší. Není ani tak zvláštní, že dva dny po atentátu na Heydricha oba deníky informují právě o této události, ale i samotná struktura novin a celková stylizace je téměř identická. V pravém horním rohu zmínka o redakci, v levém nabídka předprodeje a hned pod tím téměř stejné nadpisy o obkličovací bitvě u Charkova. Co do obsahu článku, tak i ten je téměř k nerozeznání.⁴⁹

Úřední list města Plzně vycházel, na rozdíl od zmiňovaných deníků, dvakrát v měsíci. Odpovědným redaktorem byl Antonín Valenta, od roku 1942⁵⁰ potom Reinhard Pozorny. Sídlem redakce byla kancelář číslo 17 v městské radnici v Plzni.⁵¹ List vycházel od roku 1922 a v období heydrichiády vycházelo 30. číslo.⁵²

⁴⁸ BRICHTA, Vladimír. JIRÁSEK, Bohumil. LAŠTOVKA, Vojtěch. PÁV, Jaroslav. SPĚVÁČEK, Václav. ŠPELDA, Antonín. ŠTĚPÁNEK, Vladimír. VODÁK, Václav. *Dějiny Plzně III*, s. 298.

⁴⁹ sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 143, 27. 5., s. 1. sr-, *Atentát na Heydricha*, *Český deník*, 30, 1942, č. 143, 27. 5., s. 1.

⁵⁰ Změny v roce 1942 na vedoucích postech v tisku, ale i v jiných odvětvích, jsou velmi běžné a jenom dokazují, jak Reinhard Heydrich po svém příchodu do Čech zasahoval do stávajícího uspořádání.

⁵¹ -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Úřední list města Plzně*, 20, 1942, č. 15, 1. 6., s. 1.

⁵² PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin*, s. 341.

3. Heydrichiáda

Pojem heydrichiáda označuje jedno z nejpohnutějších a nejtragičtějších období novodobých českých dějin. Standardně se jím myslím období začínající samotným atentátem a končící závěrem perzekuce českého obyvatelstva.

3.1. Stručný popis atentátu

K atentátu došlo po velmi pečlivých a dlouhotrvajících přípravách a mapování terénu, dne 27. května 1942, v pražské v Libni v zatáčce U Vychovatelny.⁵³ Osudným se pro Heydricha stal ruční granát, kterým rotmistr Jan Kubiš zasáhl jeho vůz (na následky zranění zemřel 4. června). Parašutistům se z místa incidentu podařilo uniknout k rodinám, u kterých doposud přebývali. V noci na 28. května zahájilo gestapo rozsáhlé pátrání po útočnicích. Praha byla neprodyšně uzavřena a na pomoc gestapu přišla pořádková policie, Walfen-SS, SA, NSKK (motorizované útvary), protektorátní policie a tři pluky wehrmachtu.⁵⁴ Všechny tyto složky však byly doposud neúspěšné a nemohly přijít na žádnou stopu, která by je k atentátníkům dovedla. V tuto dobu dochází k tragickým událostem v obcích Lidice a Ležáky. Na celém území protektorátu zavládl teror a perzekuce ze strany nacistů. Stanné soudy odsuzovaly k popravám desítky lidí denně. Jan Kubiš s rotmistrem Janem Gabčíkem mezitím našli útočiště v pravoslavném kostele svatých Cyrila a Metoděje v Resslově ulici, kde se ukrývali s dalšími parašutisty. Těžko odhadovat, jestli by jejich snaha o záchranu života dopadla úspěšně, kdyby jejich kolega Karel Čurda nepodleh tlaku nacistických represí a nešel své druhy 16. června⁵⁵ udat na stanici gestapa. O úkrytu v kostelní kryptě sice Čurda nevěděl, ale poskytl dostačující informace, které pátrání výrazně ulehčily a urychlily. Parašutisté byli nalezeni v ranních hodinách 18. června, statečně proti mnohonásobné přesile bojovali do poledne, nakonec ale se slovy „*Češi se nevzdávají*“ podlehlí. Odporem překvapení nacisté vydali v tisku ze dne 21. června 1942 stručné prohlášení, že pachatelé byli dopadeni a zastřeleni. Informace o tom, že dlouhé čtyři hodiny statečně

⁵³ KMOCH, Pavel. *Operace Anthropoid: Epilog. Atentát na Reiharda Heydricha ve světle dobových pramenů*, s. 92.

⁵⁴ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*, s. 303.

⁵⁵ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české XV. b*, s. 137.

bojovali, a že až na Jana Kubiše, který podlehl následkům zranění v sanitce, padli ostatní parašutisté výstřelem ze své zbraně, v tisku nefiguruje.⁵⁶

Hlavním cílem výsadkové skupiny nesoucí název Anthropoid, bylo uskutečnit sabotážní nebo teroristickou akci, tak účinnou, aby měla patřičný ohlas jak doma, tak za hranicemi republiky. Tato operace měla vést k obrození odbojového hnutí, měla být jiskrou, která by zažehla masový odpor mezi obyvateli protektorátu. Přesto, že většina Čechů atentát vnitřně schvalovala, k ničemu podobnému ale nedošlo. Naopak, gestapo tak krutě zasáhlo do odbojových struktur, že na čas úplně ochromilo a znemožnilo jejich funkci.⁵⁷ O světovém významu atentátu se pochybovat nedá, avšak o jeho dopadech a úspěšnosti, přestože zastupující říšský protektor nakonec zraněním podlehl, se vedou debaty dodnes. Jistě je ale třeba brát v potaz, že zahraniční odboj byl v době před atentátem ve velmi složité politické situaci, přičemž zahraniční mocnosti neměly příliš mnoho důvodů zaobírat se osudem a potřebami Československa a mohlo se stát, že nebýt tohoto odbojového činu (v konečném důsledku, to však byl akt vypálení Lidic, co hnulo světovými politickými špičkami ve prospěch protektorátu)^{58,59} jenž přinesl Čechům nepopiratelnou prestiž a pozornost, by při poválečném obnovování politické mapy Evropy k obnově československé republiky nemuselo dojít.

3.2. Působení parašutistů v Plzni

Západočeská Plzeň byla s operací Anthropoid výrazně spojena. Místem výsadku parašutistů měly být Ejpovice na Plzeňsku, avšak důsledkem navigační chyby byli vysazeni, ve 2.24 hod. ráno 29 prosince 1941, nedaleko obce Nehvizdy.⁶⁰ Josef Gabčík si při seskoku poranil nohu, zůstal tedy ukryt v zahradní budce Antonína Sedláčka, bydlícího tehdy v dnešní ulici Na Vodoteči 181. Jan Kubiš se vydal hledat pomoc, které se mu dostalo u nehvizdského faráře Františka Samka, díky kterému se zorientoval a dostal radu, odjet vlakem z Mstětic do Rokycan, kde se nacházely jejich záchytné adresy.⁶¹ Zde se s heslem „*Přinášíme pozdrav od Hradeckého*“ přihlásili u Václava

⁵⁶ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Nová doba, 68, 1942, č. 143, 21. 6., s. 3.

⁵⁷ KOURA, Petr. *70 let od Heydrichiády*, s. 40,41.

⁵⁸ KMOCH, Pavel. *Operace Anthropoid: Epilog*, s. 52.

⁵⁹ Ve spojených státech byla městečka a ulice přejmenována na Lidice, nebo novorozené děti byly křtěny po této kladenské obci. In: KMOCH, Pavel. *Operace Anthropoid: Epilog*, s. 53.

⁶⁰ ŠMEJKAL, Pavel, PADEVĚT, Jiří. *Anthropoid*, s. 10,11.

⁶¹ ŠMEJKAL, Pavel, PADEVĚT, Jiří. *Anthropoid*, s. 12.

Stehlíka, který jim poskytl ubytování a stravu a také zprostředkoval zraněnému Gabčíkovi lékařské ošetření u MUDr. Zdeňka Čápa.⁶² Další záchytnou adresu, Pod Záhorskem 1/22 v Plzni, poskytla rodina Králova. Zde si nějaký čas Josef Gabčík hojil raněnou nohu. V této době jim byly díky starostovi z Radobyčic, Karlu Baxovi, vytvořeny nové doklady na jméno Otto Strnad pro Kubiše a Zdeněk Vyskočil pro Gabčíka.⁶³ Falešné pracovní knížky potom vystavil bratranec Václava Krále, Ladislav Král. Jednou z posledních adres, kterou parašutisté využili před odjezdem do Prahy je Čechova 2260/34, kde žila rodina Bejblova. Ta výsadkářům, mimo jiné, zprostředkovala kontakt na poštovního úředníka Václava Růtu, díky kterému bylo spojení s hlavním městem velice rychle navázáno.⁶⁴

⁶² ŠMEJKAL, Pavel, PADEVĚT, Jiří. *Anthropoid*, s. 14.

⁶³ ŠMEJKAL, Pavel, PADEVĚT, Jiří. *Anthropoid*, s. 16.

⁶⁴ ŠMEJKAL, Pavel, PADEVĚT, Jiří. *Anthropoid*, s. 18.

4. Interpretace atentátu v plzeňských periodikách

Jak byl atentát prezentován, jak výrazně a jakým způsobem se o něm psalo a co všechno se v jeho důsledku v tisku objevilo, budu mapovat především na stránkách deníku *Nová doba*. Jak již bylo uvedeno, šlo o ve své době nejrozšířenější a nejčtenější list v Plzni a přilehlém okolí, tudíž se zde nejlépe sledují změny a novinky, které v tisku následně po atentátu proběhly.

4.1. 27. května

V den atentátu, 27. května 1942, panovala na titulní straně *Nové doby* obvyklá témata. Oslava Hitlerovy armády se skrývala v nadpise „*Bitva v kotli u Charkova v plném proudu*“, kde nejmenovaný autor popisuje, jak se bolševická vojska marně snaží vymanit ze smrtelného sevření německých oddílů.⁶⁵ Další, co nemohlo na hlavní straně chybět, byl útok na Edvarda Beneše. V článku „*Beneš prorokuje dál*“ se opět nejmenovaný autor, schovávající se pod zkratkou PZD, velmi nevybíravě vyjadřoval k psychickému rozpoložení Beneše a k jeho údajné pomatenosti, a to sice, že „*Nevíme, v jakém psychologickém rozpoložení je pan Beneš v Londýně. Když uvažujeme o jeho posledním proroctví (Beneš se vyjadřoval k výsledku války ve prospěch Anglie), docházíme takřka k závěru, že ztratil rozum a úplně se zbláznil. Nemáme pro to důkaz, můžeme však předpokládat, že člověk, který vzhledem na nynější vojenskou a politickou situaci pronáší takový nesmysl, nemůže být normální.*“⁶⁶ Jako protipól k Benešovi je na druhé polovině titulní strany zmínka o pověření ministra Emanuela Moravce dohledem nad politicko-kulturní činností určitých spolků.⁶⁷ Dále zde najdeme ještě dva nadpisy útočící na USA („*Nepřetržitý řetěz amerických neúspěchů*“ a „*Vlna pesimismu v USA*“) a v neposlední řadě nesmíme zapomenout na stálici titulní strany, totiž výzvu k dotaci Červeného kříže. Tak nějak, s drobnými obměnami, vypadaly každý den hlavní strany legálních periodik.

⁶⁵ -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 143, 27. 5., s. 1.

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Tamtéž

4.2. 28. května

Dne 28. května, tj. v den po atentátu, bychom ale těžko hledali deník legální charakteru, na jehož titulní straně by nefiguroval výnos o vyhlášení výjimečného civilního stavu. Výnos nacisté vytiskli i na mnoho letáků, většinou rudé barvy, které byly vylepovány v ulicích. Text se skládal ze tří článků, v první stála informace, že se s okamžitou platností vyhláší civilní výjimečný stav nad celým Protektorátem Čechy a Morava, ve druhém článku se nacházel rozkaz, že kdo měl účast na atentátu, nebo přechovává či poskytuje atentátníkům jakoukoli pomoc a neučiní žádné oznámení, bude se svou rodinou okamžitě zastřelen, a třetí článek sděloval, že výnos nabývá platnosti oznámením v rozhlase. Pod tímto textem byl podepsán Heydrichův zástupce K. H. Frank. V dolní části byla umístěna vyhláška, která na pachatele vypisovala odměnu deset miliónů korun (i když gestapo zřídka kdy vyplácelo odměny v plné výši, je z této částky jasně patrné, jak moc velká rána to pro nacisty byla a kolik byli schopni pro srovnání pořádku obětovat). I pod touto vyhláškou se podepsal K. H. Frank.⁶⁸ Avšak žádné další informace o atentátu tato vydání, jak *Nová doba*, tak *Český deník*, nepřinesla. Za prvé je to jistě znak obrovské zaskočenosti všech složek nacistického režimu, a za druhé legální tiskoviny nechtěly dělat reklamu odbojovým činům a vyvolávat tak v občanech nějakou radostnou až bojovnou náladu, která by mohla vést k dalším nepokojům. Proto se již na druhé či třetí straně čtenáři deníku *Nové doby* mohli dočíst o úspěších plzeňských pekařů či o zajímavostech z oblasti klempířství v Pošumaví.⁶⁹

Úřední list města Plzně se mohl vyjádřit k atentátu vzhledem k své periodicitě až 1. června 1942. Potřeba informovat o útoku a o vyhlášení civilního stavu, již nebyla tak akutní, aby zabírala titulní stranu. Zmínka o výjimečném stavu se nachází až na straně tři a to jen ve formě krátkého článku, jehož funkce byla už zcela formální.⁷⁰ Situace v protektorátu znamenala pro všechny občany tolik strachu a pohlcení, že již nebylo nikomu třeba okázale připomínat, že je nad celým územím vyhlášeno stanné právo. Přes celou hlavní stranu je natištěna fotografie z projevu zemského viceprezidenta Naudého

⁶⁸ -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 144, 28. 5., s. 1.

⁶⁹ -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 144, 28. 5., s. 3.

⁷⁰ -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Úřední list města Plzně*, 20, 1942, č. 11, 1. 6., s. 3.

na plzeňské radnici, který proběhl 14. května, s atentátem tedy titulní strana tohoto vydání nesouvisí.⁷¹

4.3. 29. května

V horní části titulní strany deníku *Nová doba* z 29. května 1942 stojí nadpis „*Velké vítězství v obkličovací bitvě jižně od Charkova*“ pod nímž se nachází článek přinášející zprávy přímo z Vůdcova hlavního stanu.⁷² I přes vážnost situace v protektorátu, bylo třeba udržovat mezi lidmi pozitivní iluzi o vítězných taženích Hitlerovy armády. Pod touto oslavující zprávou z bitevního pole následuje nařízení, které upřesňuje provádění civilního výjimečného stavu. Text je rozdělen do čtyř bodů a dají se zde vypočítat nezpochybnitelné důkazy o útlaku české části obyvatelstva. Tak například první odstavec informuje o tom, že se zakazují všechna divadelní představení, sportovní podniky a jiné kulturní akce, avšak ve třetím odstavci tohoto článku se nachází poznámka, že německé podniky jakéhokoliv druhu zákazu nepodléhají. Dále nařízení přidává povinnost uzavírat vchodové dveře do 23. hodin. Výnos ještě obsahuje nařízení k okamžitému přihlášení všech osob starších patnácti let u ohlašovacího úřadu, při neprovedení hrozil trest smrti. Z přihlašovací povinnosti byli samozřejmě vyňati němečtí státní příslušníci. Pod tímto textem již není podepsán K. H. Frank, ale brzy nový zastupující říšský protektor Kurt Daluge. V dolní části hlavní strany těchto novin je umístěn text s nadpisem „*Atentát na zastupujícího říšského protektora*“, věnující se popisu atentátníků a výzvě k občanům podávat informace vedoucí k dopadení hledaných mužů. Už v tomto vydání, čili pouhé dva dny od atentátu, se nachází soupis první šestice odsouzených stanným soudem v Praze k trestu smrti.⁷³ Těmto seznamům budu ve své práci věnovat samostatnou kapitolu.

4.4. 30. května

Co se týče vydání *Nové doby* z 30. května 1942, jediné, co na titulní straně připomíná atentát je další soupis lidí odsouzených k popravě za schvalování atentátu a napomáhání pachatelům. Krom tohoto hrůzu vyvolávajícího rejstříku není v celých

⁷¹ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Úřední list města Plzně, 20, 1942, č. 11, 1. 6., s. 1.

⁷² -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 145, 29. 5., s. 1.

⁷³ Tamtéž

novinách jediný článek vztahující se k útoku na Heydricha. Není divu, že *Český deník* je na tom toho dne zcela stejně. Spoustu zpráv z bitevního pole, ale ani jeden jediný článek přinášející informace o tak významné a nepřehlédnutelné události. Snaha aktivistických novinářů o nevzbuzování bojovných emocí mezi lidmi se jim rozhodně nedá upřít. Přední funkcionáři si potřebovali pečlivě rozmyslet své další kroky a správně zcenzurovat informace, které občanům protektorátu podá, aby jejich dopad byl pro okupanty co nejefektivnější.

4.5. 31. května

Avšak den na to, v čísle 147. *Nové doby* se objevuje nový nástroj nacistické propagandy, totiž plejáda projevů veškerých významných státníků (Emil Hácha, Emanuel Moravec, Jaroslav Krejčí, Josef Pfitznera a další), kteří odsuzují atentát jako hrůzný a hanebný čin.⁷⁴ Snaží se působit na svědomí občanů protektorátu a vzbudit v nich nenávisť k atentátníkům, kteří teď v důsledku svých činů mohou za trýzeň českého národa. Nátlak je nepřehlédnutelný, na titulní straně jsou hned tři články podobného charakteru. Pod titulem „*Spoluobčané! Češi a Češky*“ se rozprostírá text o tom, jak vstřícní okupanti byli na Čechy v protektorátu a jak oni za to opět zradili Hitlerovu důvěru. V článku je také napsáno, že za oběti, které budou popraveny v důsledku heydrichiády, může přímo Edvard Beneš, který vyslal své agenty k vykonání atentátu a byl si vědom toho, že tím povede mnoho lidí k jisté smrti. Výstižně články charakterizuje úryvek z projevu státního presidenta dr. Háchy, jehož monolog byl vysílán v rozhlase 30. května „*Kdo dosud plnil své povinnosti a soustředil se v práci, ten také dnes klidně pracuje ve svém povolání a tomu nebyl zkřiven jediný vlas. Kdo však poslechl pana Beneše, ten doplatil na jeho rady už v roce 1938 a ten na ně dopláci také nyní. Všechna krev, dosud prolitá, mohla býti ušetřena, kdyby se nebyl vynořil znovu pan Beneš společně s uprchlíky, kteří opustili vlast, aby se věnovali novým politickým obchodům.*“⁷⁵ I ostatní články v tomto vydání se nesou v obdobně útočném duchu. Stranu tři vyplňuje podrobný popis pachatelů útoku na Heydricha. Text nese název „*Popis pachatelů atentátu na Zastupujícího říšského protektora*“ a jsou k němu přiloženy čtyři fotografie předmětů, které měly pomoci identifikovat Kubiše

⁷⁴ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Nová doba, 68, 1942, č. 147, 31. 5., s. 1.

⁷⁵ Tamtéž

s Gabčíkem. Ve výloze Bařova obchodu, kde byly snímky pořizeny, bylo vystaveno kolo, na kterém Kubiř prchal z místa činu, plášř, pod kterým Gabčík ukrýval samopal, a aktovka, ve které byl uložen granát, jenž se stal Heydrichovi osudným. Nacisté se postarali o to, aby tyto fotografie viděl opravdu každý, tudíž byly otiřřeny ve všech tiskovinách a na stovkách letáků. Jinak tomu pochopitelně nebylo ani v *Českém deníku*. V tomto periodiku visely na titulní straně nadpisy „*Náš veřejný nepřítel č. 1 – Beneř.*“ pod kterým se rozprostírá již citovaný proslav Emila Háchy a další „*Beneř spáchal nejtěžří zločin na českém národu*“ pod nímž je napsaná výhrůžka „*Chce-li český národ žít, nesmí ochabovat ve své práci a v boji za Říři*“.⁷⁶ Ve čtrnáctideníku „*Úřední list města Plzně*“ se potom zmiňované fotografie objevují v jedenáctém čísle ze dne 1. června 1942, na straně dvě.⁷⁷

4.6. 1. června

V *Pondělníku Nové doby* ze dne 1. června 1942 se můžeme dočíst o tom, jak ministr lidové osvěty Emanuel Moravec promlouvá v rozhlase ke svědomí českého národa.⁷⁸ Článek ve výsledku parafrázuje projev dr. Háchy z předeřřlého dne. Vrchní kolaborant českého národa zde opět útočí na Beneře a dokonce říká, že se v Anglii radují z toho, když v protektorátu teče česká krev „*V Anglii se radují, když v naší zemi teče krev. Česká krev představuje pro ně peníze. Čím více české krve přijde nazmar, tím vyšří jsou čířlice na šecích, jeř vděčná vláda britská potom té sebrance vystavuje*“.⁷⁹ Taková tedy byla interpretace motivace Londýna k atentátu. Beneř a jeho kolegové si prý potřebovali zajistit peníze, aby až Anglie prohraje válku, mohli někde na konci světa blahobytně žít. Obhajuje radikální odpověď nacistů na atentát ve formě poprav a represí a považuje tyto činy za nutné k obnovení pořádku. Dále je na titulní straně fotografie Kurta Daluegea, který byl pověřen, aby zastupoval zraněného zastupujícího řířského protektora. Rejřřník dalších osmnácti popravených lidí na titulní straně bohužel nechybí.

⁷⁶ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Český deník, 30, 1942, č. 147, 31. 5., s. 1.

⁷⁷ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Úřední listy města Plzně, 20, 1942, č. 11, 1. 6., s. 2.

⁷⁸ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Nová doba, 68, 1942, č. 148, 1. 6., s. 1.

⁷⁹ Tamtéž

4.7. 2. – 4. června

Dalších několik čísel vydání deníku *Nová doba* plyne ve znamení projevů nesčetně politiků, kteří působili na svědomí českého národa a pod výhrůzkou trestu smrti apelovali na každého, kdo o atentátnících má nějaké informace, aby se neprodleně dostavil na stanici gestapa a vypověděl všechno, co ví. Vyšetřovatelé se nemohli pohnout z místa a poměrně dlouhou dobu byli bez významnějších indicií, které by je přivedly na stopu pachatelů. Přesto však v článku s názvem „*Spolupráce obyvatelstva*“ z 3. června neznámý autor píše, jak neobyčejně součinní jsou obyvatelé v protektorátu a jak přispěli k zajištění podstatných stop, díky kterým nebude větší problém pachatele dopadnout.⁸⁰ I kdyby gestapo nemělo jedinou informaci, bylo důležité dávat najevo, že má situaci pevně pod kontrolou a že útočníci rozhodně trestu neuniknou. Zajímavý je článek ze stejného dne s titulem „*Puma nezasáhla Německou říši, nýbrž český národ*“⁸¹, který v té době byl částečně pravdivý. V širším kontextu a s odstupem doby samozřejmě hodnotíme atentát spáchaný na Reinharda Heydricha jako čin posilující odboj a projev národního hrdinství, ale pro mnoho lidí, kteří třeba ani nijak s atentátem spojení nebyli, znamenal psychické utrpení a život v permanentním strachu. Odbojáři bez pochyby počítali s tím, že odezva nacistů bude krutá a nemilosrdná, ale to, co se po atentátu odehrálo v Čechách a na Moravě, předčilo všechna očekávání.

4.8. 5. června

Vydání *Nové doby* z 5. června 1942 přináší veledůležitou zprávu. Opakuje se situace z 28. května: titulní strany všech důležitých legálních novin se sjednotily a jsou od sebe k nerozeznání. Oznamují, že zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich 4. června v dopoledních hodinách podlehl následkům zranění, která utrpěl při atentátu, jenž byl na něj spáchán. V černě orámovaném poli je natištěna fotografie Heydricha v uniformě, pod níž je text přibližující situaci. Jiří Kutvirt v tomto článku píše o tom, jak český národ truchlí nad ztrátou svého velitele a dále přidává oslavný popis Heydrichova karierního a politického postupu.⁸² Na další straně následují články „*Hluboký smutek českého lidu*“ nebo „*S Prahou truchlí celý protektorát*“⁸³, které se snaží navodit

⁸⁰ -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 150, 3. 6., s. 2.

⁸¹ -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 149, 2. 6., s. 2.

⁸² -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 152, 5. 6., s. 1.

⁸³ -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 152, 5. 6., s. 2.

atmosféru, že každý v protektorátu oplakává člověka, kterému se později začalo přezdívat kat českého národa. Je asi jasné, že opak je pravdou. Když už český odboj a celkově Češi obětovali tolik sil a byli nuceni snášet tyranii, která se na jejich hlavy po atentátu snesla, jistě cítili určité zadostiučinění, že akce s krycím názvem Anthropoid naplnila svůj cíl.

5. Protinacistický odboj během let okupace

Reinhard Heydrich vstoupil do NSDAP⁸⁴ a SS již na počátku 30. let minulého století a jeho dnes nechvalně známá pověst na sebe nenechala dlouho čekat. Hitler byl se svým svěřencem nadmíru spokojen, ocenil ho několika vyznamenáními⁸⁵ a 31. července 1941 ho pověřil realizací plánu s označením „konečné řešení židovské otázky“. Když tudíž Hitler uvažoval koho poslat do Protektorátu Čechy a Morava, aby definitivně ukončil český odpor a kompletně germanizoval česko-moravský prostor, volba byla jasná. Dne 27. září 1941 Heydrich dosáhl ve své kariéře postu nejvyššího, totiž titulu zastupujícího říšského protektora a generála police v hodnosti SS-Obergruppenführer.⁸⁶ S příchodem Heydricha do Prahy nastalo dosud nepoznané období teroru. Byly zřízeny nové stanné soudy, které za pouhé tři týdny (28. 9 – 18. 10. 1941) odsoudily v Praze a Brně k trestu smrti 248 lidí a do koncentračních táborů poslaly 953 osob.⁸⁷ O politickém základě těchto soudů není pochyb, soudci z většiny pocházeli z Hitlerovy strany NSDAP a byli k odsuzování k smrti vyškoleni. K vykonání trestu smrti stačil krátký popis údajného prohřešku, jména soudců a svědků a den rozsudku a výkonu činu.⁸⁸ V roce 1941 byla opět velmi tvrdě zasažena i žurnalistika. Zastaveny byly např. Národní listy nebo bulvární tituly *Expres* a *Telegraf*. V posledním roce války vycházelo pouze 11 legálních deníků, v Plzni pak již jen jeden, a to právě *Nová doba*. Naopak během války vzniklo mnoho časopisů vedených ve prospěch nacistů, týdeník *Boj národa*, týdeník *Svět*, týdeník *Árijský boj*, došlo také k obnovení známého předválečného časopisu *Přítomnost* – pochopitelně v podstatně jiném duchu.

⁸⁴ **Národně socialistická německá dělnická strana:** byla německá krajně pravicová strana založená roku 1920. Její členové se nazývali nacisti (pocházející ze slov nacionalisté a socialisté). Po většinu existence stál v čele strany Adolf Hitler a jejími charakteristickými rysy byl rasismus, nacionalismus, šovinismus a antisemitismus.

⁸⁵ Na stranách legálních tiskovin se můžeme dočíst, že 9. června, in memoriam, ocenil Hitler Heydricha nejvyšším vyznamenáním Německého řádu. Nutno podotknout, že před Heydrichem dosáhl této pocty jen jeden Němec a to Fritz Todt. In: -sr-, *Atentát na Heydricha*, *Nová doba*, 68, 1942, č. 157, 10. 6., s. 1.

⁸⁶ KYNCL, Vojtěch. *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*, s. 57.

⁸⁷ BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*, s. 218.

⁸⁸ KYNCL, Vojtěch. *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*, s. 66.

5.1. Složky odboje a jejich aktivity

V protektorátu se v zásadě formovaly tři hlavní větve odboje – Komunistický reprezentovala Komunistická strana Československa (KSČ)⁸⁹, širokou základnu měl odboj nekomunistický. Reprezentován Politickým ústředím, Obranou národa a Petičním výborem věrni zůstaneme.⁹⁰ Třetí platformou byl československý zahraniční odboj⁹¹. I když se ne vždy shodovali ve formách boje proti okupantům, cíl byl společný, ukončit nacistickou nadvládu a obnovit samostatnou Československou republiku.

Co se týče odboje v tisku, tak jak už bylo zmíněno, plnil nepostradatelnou úlohu. V průběhu okupace vycházelo přes 140 titulů ilegálního tisku (řada titulů se nedochovala). Opět se dá rozdělit na komunistický a nekomunistický.⁹²

5.2. Ilegální plzeňský tisk

Pro Plzeň je typická distribuce protinacistických letáků shozených francouzskými či britskými letci.⁹³ Častokrát na nich bývaly přenášeny zprávy z Londýnské

⁸⁹ **Komunistická strana Československa:** byla politickou stranou, která během okupace v čele s Klementem Gottwaldem přešla do ilegality. Během války byla charakteristická svým odporem k nacistickému režimu. Měla velmi širokou členskou základnu, od pracujícího lidu až po všechny skupiny inteligence. Její důležitou složkou byla organizace Komunistický svaz mladé generace v čele s L. Kanoikem a M. Krásným. Strana se řídila dokumentem s názvem „ Stanovisko vedení strany k situaci v protektorátě a úkoly strany “. In: BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*, s. 224.

⁹⁰ **Politické ústředí:** tato organizace byla tvořena úzkým okruhem politiků a publicistů, významná především tím, že jako jedna z mála stran měla spojení se zahraničním odbojem a dr. Benešem. Hlavní doménou byla především zpravodajská činnost.

Obrana národa: na rozdíl od PÚ byla tato strana vojenského charakteru a připravovala se na otevřený konflikt s nacisty. V čele stáli bývalí důstojníci čs. armády.

Petiční výbor věrni zůstaneme: nekomunistická strana, která pod sebou sdružovala další menší organizace. Základna byla tvořena především zaměstnanci pošt a železnic, publicisté, lékaři a učitelé. Jmenovitě pak doc. J. Fischer, prof. V. Čížek, ing. J. Fukátko a gen. J. Čihák. In: BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*, s. 224 – 227.

⁹¹ Tedy především Československá prozatímní vláda v čele s dr. Benešem sídlící nejprve ve Francii a od července 1940 v Londýně. Orientace této organizace byla namířena směrem na spolupráci se západními státy.

In: BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*, s. 231.

⁹² BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*, s. 256.

⁹³ DOUŠA, Jaroslav a Ivan MARTINOVSKÝ. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*, s. 310.

zpravodajské stanice BBC.⁹⁴ Šíření národního citění a protirežimních informací bylo ilegální, a to co bylo za temných časů okupace ilegální, se nezdálo trestalo vězením nebo trestem smrti. Je tedy třeba uznat ohromnou odvahu například plzeňským odbojářům, kteří při tisku ilegálních časopisů riskovali životy nejen svoje, ale i celé své rodiny. Protirežimní tiskoviny plnily, jak už bylo řečeno, nepostradatelnou úlohu. A to, že zabezpečovaly aktuální informace, byly důležitým pojítkem mezi představiteli antifašistického odboje a zároveň podporovaly národní hrdost a odhodlání k náročnému boji.⁹⁵ Podzemní tisk můžeme rozdělit na komunistickou linii, zaměřenou především na domácí odboj a linii antifašistické buržoazie a pracujících, jednající spíše s exilovou vládou.⁹⁶ V plzeňském regionu vycházel ilegální časopis *Škodovák* a organizace KSČ vydávala časopis jménem *Pravda*. Ještě jeden tisk nesoucí název *Pravda* byl vydáván pod záštitou orgánu dělníků a rolníků. Dále byl v Plzni, v neposlední řadě, také rozšiřován podzemní časopis *Naše cesta*.⁹⁷ Bohužel se v Archivu města Plzně nedochovalo souvislejší vydání některého z dobových ilegálních časopisů, aby se i na tomto proudu tisku dal sledovat odraz heydrichiády. Jediný zdroj, který jsem dohledala, byl nekomunistický časopis *V boj*, ale dochované výtisky pokrývaly pouze období 1939–1941.

5.3. Příběh rodin Bejblovyých a Králových

Abychom lépe pochopili důvody, proč se samotné popravy odbojářů nebo osob jakýmkoliv způsobem spojených s útokem na Heydricha promítly na stránky protektorátních periodik, je nutné tyto aktéry základně přiblížit. Pro tento záměr jsem vybrala především rodinu Stehlíkovu (již zmiňovanou výše), a dále pak rodinu Královu a Bejblovu, neboť pocházely z Plzně nebo jejího okolí.

Pod Záhorskem čp. 1, Plzeň. Adresa rodiny Králových byla druhým záchytným bodem parašutistů a zároveň další tolik potřebné útočiště pro výsadkáře z operace Anthropoid. Václav Král (narozen roku 1891 v Plzni) zastával funkci inspektora u státní policie. V roce 1923 se oženil s o pět let mladší Pavlou Pichlovou, které byla původem také z Plzně. Roku 1925 se manželům narodila dcera Helena. Parašutisté se u Králových

⁹⁴ JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století.*, s. 25.

⁹⁵ HUDEC, Vladimír. *Československá žurnalistika v antifašistickém odboji let 1939 až 1945*, s. 10.

⁹⁶ HUDEC, Vladimír. *Československá žurnalistika*, s. 14.

⁹⁷ HUDEC, Vladimír. *Československá žurnalistika*, s. 53.

prokázali heslem „*Adina zdraví Plzeň – 8. březen je dobrý.*“⁹⁸ Na základě hesla a dalších argumentů vložil Václav Král do obou mužů svou důvěru a začal jim pomáhat s realizací jejich plánu.

Jan Bejbl (narozen v roce 1893 ve Vídni) se roku 1923 oženil s Antonii Chalupovou z Babína. Politické a sociální okolnosti dovedly Jana Bejbla do Plzně, kde se svojí manželkou získal byt v Kramářových sadech 3 a od roku 1940 v Čechově ulici 34 na Jižním Předměstí.⁹⁹ 31. prosince 1964 přivedl Václav Král ke svému kolegovi Bejblovi, také policejnímu inspektorovi, atentátníky, aby jim zprostředkoval spojení s Prahou.¹⁰⁰ Vše šlo velmi rychle, zanedlouho jim poskytl spojení na svého známého Václava Růtu. Zde se s parašutisty rozešel do dubna roku 1942, kdy je opět se svojí manželkou ubytovali díky akci Cannonbury.¹⁰¹

⁹⁸JANÍK, Vlastislav. *Příběh rodiny Královy*. In: Almanach příspěvků VII. konference policejních historiků, s. 332.

⁹⁹JANÍK, Vlastislav. *Příběh rodiny Bejblovy*. In: Almanach příspěvků VII. konference policejních historiků, s. 350.

¹⁰⁰ ČVANČARA, Jaroslav. JANÍK, Vlastislav. LEDVINKA, Václav. ŠUSTEK, Vojtěch. *Pamětní kniha: 294 hrdinů a obětí heydrichiády popravených v Mauthausenu*, s. 137.

¹⁰¹ ČVANČARA, Jaroslav. JANÍK, Vlastislav. LEDVINKA, Václav. ŠUSTEK, Vojtěch. *Pamětní kniha*, s. 34.

6. Nacistické perzekuce na stranách legálních tiskovin

Fenomén veřejně otištěných jmen osob popravených v době heydrichiády byl zcela novým nástrojem nacistické propagandy. Stanné právo vyhlášené po atentátu nebylo prvním výjimečným stavem na našem území, během kterého nacisté perzekuovali a likvidovali Čechy, avšak poprvé to bylo tímto způsobem vystavováno a prezentováno. Hlavním cílem bylo uvést český národ do co nejintenzivnějšího pocitu strachu a ohrožení, aby v tomto temném čase začal zmatkovat a rozvracet se zevnitř. Dokud ještě nebyli dopadeni atentátníci, dalším důvodem samozřejmě bylo, aby se vytvořil tlak, a lidé chodili s udavačskými informacemi na stanice gestapa. Přestože na mnoho lidí efekt zapůsobil a své krajany šli s vidinou omilostnění udat¹⁰² (častokrát naprosto nepodloženě), tak tato vlna nebyla zdaleka tak silná, jak okupanti očekávali. Z obav, aby se obyvatelé protektorátu na místo rozkolu nesjednotili hněvem z masakru působeným na jejich národu, rozhodli se čelní představitelé Říše pro ukončení výjimečného civilního stavu – dne 3. července 1942 – odsouzené k trestu smrti již nezveřejňovat. Bylo by to dalších 294 jmen osob, které byly zatčeny a následně popraveny v koncentračním táboře v Mauthausenu.

6.1. Rejstříky odsouzených k smrti

Tyto stručné, leč po všech stránkách fatální seznamy vycházely v každém vydání jak deníku *Nová doba*, tak *Českého deníku* a to v rozmezí 29. května 1942 až 3. července 1942. Jejich forma byla vždy stejná. Dva silné černé pruhy rámovaly text, upravený podle aktuálního dne a místa (Praha/ Brno), znějící například: „*ČTK. Praha 28. května. Rozsudkem stanného soudu v Praze ze dne 28. května 1942 byli odsouzeni k smrti zastřelením.*“¹⁰³, následoval očíslovaný seznam rozdělený podle charakteru provinění. Vedle každého zapsaného jména odsouzeného bylo ještě vytištěno datum narození a místo bydliště a občas bylo dodané zaměstnání popraveného. Dále se čtenář mohl dočíst, za jaký skutek byl trest vykonán, a že jmění odsouzených bylo zabaveno. Z velké části šlo o to, že jmenovaní údajně „...*vědomě poskytovali úkryt osobám*

¹⁰² **Karel Čurda:** příslušník výsadku Out Distanc, tedy kolega Jana Kubiše a Jana Gabčíka, sám podlehl zastrašujícím informacím o desítkách popravených hlášených z rádia (důležité zmínit, že na podobný nátlak byl jistě pečlivě trénován) takže se rozhodl Němcům vyzradit vše, co ví o českém odboji, aby zachránil život svůj a životy členů své rodiny.

¹⁰³ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Nová doba, 68, 1942, č. 145, 29. 5., s. 1.

policejně nehlášeným, které měly účast na činech nepřátelských Říši...“¹⁰⁴ nebo tyto osoby „...vyzývaly ve veřejnosti k podporování pachatelů atentátu a atentát schvalovaly...“¹⁰⁵ či neoprávněně držely zbraň. Nejdelší listina obsahovala 147¹⁰⁶ jmen popravených osob a byla vytištěna ve 167. čísle vydání *Nové doby*. Výjimečnými informacemi, které tato zruďná nacistická vyjádření přinesla, bylo oznámení o vypálení Lidic¹⁰⁷ a také odsouzení předsedy protektorátní vlády Aloise Eliáše k trestu smrti.

6.2. Popravy v důsledku heydrichiády

Perzekuce na českém obyvatelstvu v důsledku heydrichiády lze z pohledu zveřejňování rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří oběti popravené do 3. července, které byly v rámci zastrasování a vyhrožování záměrně medializovány. Druhou skupinu potom tvořili lidé, kteří byli bez jakékoli zmínky v tisku či rozhlasu transportováni do koncentračního tábora v Mauthausenu a až zde byl vykonán jejich trest.

Jedni z prvních kdo na listinách publikovaných legálním tiskem figurovali, byla již zmiňovaná rodina Stehlíkova, která byla popravena 28. května 1942 na popravisti v Lobzích. Byla to první perzekuce v období protektorátu, která se vztáhla na celou rodinu a byla veřejně prezentována.¹⁰⁸ Rodinu tvořili Václav Stehlík st., Václav Stehlík, jeho žena Růžena Stehlíková a jejich syn František Stehlík. Jako důvod bylo udáno, že „*Odsouzení vědomě poskytovali úkryt osobám policejně nehlášeným, které měly účast na činech, nepřátelských Říši.*“¹⁰⁹ Kromě nejstaršího třiašedesátiletého Václava

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Nová doba, 68, 1942, č. 147, 31. 5., s. 2.

¹⁰⁶ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Nová doba, 68, 1942, č. 167, 20. 6., s. 2.

¹⁰⁷ „*Úředně se oznamuje: Za pátrání po vrazích SS-Obergruppenführera Heydricha byly zjištěny nezvratné poukazy, že obyvatelstvo obce Lidice u Kladna poskytovalo podporu a pomoc okruhu pachatelů, který přichází v úvahu. Příslušné důkazy byly zjištěny bez pomoci místního obyvatelstva, třebaže na věc bylo dotazováno. Stanovisko k atentátu tím projevené jest zdůrazňováno ještě dalšími činy Říši nepřátelskými, jakými jsou na příklad nálezy protistátních tiskovin, skladišť zbraní a munice, ilegálního vysílače a neobyčejně velikého množství zboží, jež podléhá řízenému hospodářství, a okolností, že v aktivních službách nepřátelských zahraničí jsou obyvatelé jmenované obce. Protože se obyvatelé této vesnice svou činností a podporou vrahů SS-Obergruppenführera Heydricha co nejhrubším způsobem provinili proti vydaným zákonům, byli dospělí muži zastřeleni, ženy dopraveny do koncentračních táborů a děti dány na náležité vychování. Budovy v obci byly srovnány se zemí a jméno obce bylo vymazáno.*“ In: -sr-, *Atentát na Heydricha*, Nová doba, 68, 1942, č. 158, 11. 6., s. 1.

¹⁰⁸ KYNCL, Vojtěch. *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*, s. 170.

¹⁰⁹ -sr-, *Atentát na Heydricha*, Český deník, 30, 1942, č. 145, 29. 5., s. 1.

Stehlíka, přijal zbytek rodiny oznámení o trestu smrti statečně a to včetně učně Františka Stehlíka, kterému v té době bylo pouhých šestnáct let. Václav Stehlík st. se snažil těsně před smrtí zachránit život svůj a životy svých blízkých jmenováním dalších osob zapojených do odbojové činnosti, avšak jeho prosby již nebyly vyslyšeny a trest byl vykonán.¹¹⁰ Celkem bylo na stělnici v Lobzích a Vejprnicích popraveno 30 osob pocházejících z Plzně a jejího okolí.¹¹¹

Co se týče nezveřejňovaných poprav uskutečněných v Mauthausenu, jako příklad nám bude sloužit rodina Králova a Bejblova. Členové rodin byli sice zatčeni ještě během vyhlášeného výjimečného stavu nad protektorátem, ale jejich trest byl vykonán až po ukončení stanného práva. Jana Bejbla a jeho ženu Antonii Bejblou odvedlo gestapo 17. června 1942 do policejní vazby. Bez jakékoliv zmínky v médiích proběhl v jejich nepřítomnosti soud v Praze (informace o průběhu soudu jednotlivých osob nebyly v tisku, z logických důvodů, publikovány ani u popravených do 3. července 1942), který je odsoudil k trestu smrti. Z vazby byli manželé deportováni do Malé pevnosti Terezín a dále pak převezeni na popravu do Mauthausenu.¹¹² Stejný osud postihl i rodinu Královu, jmenovitě Františka Krále a jeho ženu Karolínu Královou, manžele Václava Krále a Pavlu Královou i sedmnáctiletou dceru Hlenu Královou. Je třeba členům obou rodin připsat, že i po zatčení gestapem se chovali nadále statečně a nezlomil je ani krutý výslech gestapa. Jedinou informací, kterou údajně Jan Bejbl gestapu sdělil, je fakt, že poskytl Janu Kubišovi a Janu Gabčíkovi adresu na Václava Růtu.¹¹³ Avšak na základě toho, že v Plzni byla zatčena jen rodina Králova a Bejblova, manžele Kučerovi a paní Hrdličková se synem, je zřejmé, že nikdo ze jmenovaných při výsleších neprozradil další členy odboje.¹¹⁴

Celkem nacisté v důsledku atentátu na Heydricha po zrušení stanného práva popravili 294 osob (reálný počet bude pravděpodobně vyšší). Jejich životy byly ukončeny ve dnech 24. října 1942 (262 osob, včetně čtrnáctiletých dětí), 26. ledna 1943 (31 osob) a poslední oběť heydrichiády byla zastřelena 3. února 1944. Z výpovědi

¹¹⁰ KYNCL, Vojtěch. *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*, s. 170.

¹¹¹ KYNCL, Vojtěch. *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*, s. 172.

¹¹² ČVANČARA, Jaroslav. JANÍK, Vlastislav. LEDVINKA, Václav. ŠUSTEK, Vojtěch. *Pamětní kniha*, s. 34.

¹¹³ JANÍK, Vlastislav. *Příběh rodiny Bejblouy*. Almanach příspěvků VII. konference policejních historiků, s. 354.

¹¹⁴ JANÍK, Vlastislav. *Příběh rodiny Královy*. Almanach příspěvků VII. konference policejních historiků, 345.

přeživších vězňů lze rekonstruovat, jak asi proces v Mauthausenu probíhal. Vznikly zde pro tento účel speciální podzemní místnosti, které připomínaly lékařskou ordinaci. Odsouzeným bylo řečeno, že je nutné, aby absolvovali lékařskou prohlídku. Po jednom byli ženy i muži voláni do místnosti, kde byli stavěni k výškoměru, za kterým se ukrývala škvíra, přes kterou kat schovaný na druhé straně zdi nečekaně vystřelil do zátylku oběti. Všechna těla byla zplynována a jejich popel rozptýlen na smetiště mimo koncentrační tábor.¹¹⁵

¹¹⁵ ČVANČARA, Jaroslav. JANÍK, Vlastislav. LEDVINKA, Václav. ŠUSTEK, Vojtěch. *Pamětní kniha*, s. 19.

Závěr

Cílem předkládané práce bylo prozkoumat, jak se heydrichiáda projevila či naopak neprojevila na stranách plzeňských periodik. Plzeňský tisk v období protektorátu se dělil na legální a ilegální a podle toho specifickou optikou reflektoval události dějící se na českém území. Vzhledem k nepříliš dochovaným pramenům plzeňského ilegálního tisku, předpokládám tedy na základě analogie s celozemským menšinovým ilegálním tiskem, že informoval pravdivě o politické situaci a všedním životě na našem území. Veřejně dostupná legální periodika, mnou sledovaná *Nová doba*, *Český deník* a *Úřední list města Plzně*, si informace o dění v protektorátu upravovala, či zcela konstruovala podle potřeb nacistického režimu a jeho propagandy. Tento jev se dá na stranách plzeňských novin pozorovat nejen v důsledku heydrichiády, ale po celou dobu okupace.

Bezprostředně po atentátu byli nacističtí představitelé velmi zaskočení. Na všech titulních stranách legálních tiskovin byl 28. května 1942 vytištěn výnos, že se nad Protektorátem Čechy a Morava vyhláší stanné právo. Jinak ve snaze co nejvíce minimalizovat dopady tohoto odbojového činu vycházely pouze stručné, nic neříkající články. Co se naopak v tisku propagovalo výrazně, byly demagogické projevy státníků, které měly působit na svědomí českého národa. Naopak o dopadení pachatelů v kostele Cyrila a Metoděje v Praze, se v plzeňských periodicích objevila opět jen stručná zmínka. Není divu, že nacisté nechtěli prezentovat, jak se odbojáři několik hodin bránili mnohonásobné přesile, a že nakonec jejich rukou padl pouze jeden z parašutistů. Je zde zcela patrné, že si nacisté obsah novin přizpůsobovali svým potřebám. Zcela novým fenoménem v rámci německé propagandy, který se na tiskovinách objevil v následku heydrichiády, byly listiny zveřejňující jména popravených. Je třeba vzít na vědomí, že atentát na třetího nejmocnějšího muže Říše, byl činem, který v té době neměl obdoby, tudíž i reakce na něj ze strany nacistů musela být zákonitě nekompromisní. A tak se již třetí den po atentátu na Heydricha v novinách objevila první šestice jmen popravených za napomáhání útočníkům. Tyto rejstříky se v tisku vyskytovaly až do 3. července 1942, kdy bylo zrušeno stanné právo. Úkolem těchto seznamů, které mnohdy obsahovaly i desítky jmen denně, bylo vystrašit české obyvatelstvo a přimět ho k udavačství a spolupráci s okupanty. Až na výjimky se lidé nenechali zlomit, a tak se po ukončení výjimečného stavu popravy prováděly opět bez zveřejňování. Tyto jmenné listiny považuji za nejvýraznější odraz heydrichiády v tiskovinách, jednak díky svému obsahu,

ale hlavně v novodobé historii naší země, jelikož popravy nebyly nikdy dříve takto systematicky zveřejňovány.

Výsledkem mého pátrání je fakt, že legální deníky v Plzni reflektovaly během heydrichiády skutečnosti nepravdivě a ve prospěch režimu, ostatně jako tomu bylo po celou dobu okupace. Samotná heydrichiáda se na stranách plzeňských novin projevila samozřejmě výrazně. Legální tisk měl jasný cíl, v maximální možné míře odsoudit atentátníky, glorifikovat postavu zemřelého Heydricha a vzbuzovat atmosféru strachu tak, aby bylo usnadněno hledání pachatelů. Podstatným zjištěním je, že plzeňská periodika *Nová doba*, *Český deník* i *Úřední list města Plzně* takto činily bez velkých rozdílů téměř synchronně. Zvláště markantní je téměř identický obsahový charakter *Nové doby* a *Českého deníku*. Šlo by předpokládat, že se tak dělo pod vlivem centrálního dohledu, jenž jasně určoval, co je pro okupační režim žádoucí a potřebné.

Seznam pramenů a použité literatury:

PRAMENY

Český deník 30, 1942, č. 143 – 150.

Nová doba 68, 1942, č. 143 – 167.

Úřední list města Plzně 20, 1942, č. 10 – 15.

LITERATURA

BÁRTA, Jiří. *Jan Scheinost – prominentní katolický novinář před Národním soudem*. Brno, 2007, 124 s. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/oun2z/>, 9. 3. 2019.

BERÁNKOVÁ, Milena. KŘIVÁNKOVÁ, Alena. RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky/III. díl*. Praha: Novinář, 1988, 305 s.

BLODIGOVÁ, Alexandra. *Slovník odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939-1945*. Praha: MATFYZPRESS, 2007, 159 s. ISBN 978-80-86732-96-1.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. Praha: Prostor, přeložil Petr Dvořáček, 1999, 657 s. ISBN 80-7260-017-6.

BRICHTA, Vladimír. JIRÁSEK, Bohumil. LAŠTOVKA, Vojtěch. PÁV, Jaroslav. SPĚVÁČEK, Václav. ŠPELDA, Antonín. ŠTĚPÁNEK, Vladimír. VODÁK, Václav. *Dějiny Plzně III*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982, 472 s.

ČVANČARA, Jaroslav. JANÍK, Vlastislav. LEDVINKA, Václav. ŠUSTEK, Vojtěch. *Pamětní kniha: 294 hrdinů a oběti heydrichiády popravených v Mauthausenu*. Praha: Archiv hlavního město, 2013, 384 s. ISBN 978-80-87271-80-3.

DOUŠA, Jaroslav a Ivan MARTINOVSKÝ. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004, 787 s. ISBN 80-7106-723-7.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české XV. a*. Praha: Paseka, 2006, 623 s. ISBN 80-7185-582-0.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. *Velké dějiny země Koruny české XV. b.* Praha: Paseka, 2007, 744 s. ISBN 978-80-7185-835-5.

GEBHART, Jan. KOUTEK, Jaroslav. KUKLÍK, Jan. *Na frontách tajné války. Kapitoly z boje československého zpravodajství proti nacismu v letech 1938-1941.* Olomouc: Panorama, 1989, 384 s.

GEBHART, Jan, KÖPPLOVÁ Barbara, KRYŠPÍNOVÁ Jitka. *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava.* Praha: Karolinum, 2010, 146 s. ISBN 9788024616322.

HUDEC, Vladimír. *Československá žurnalistika v antifašistickém odboji let 1939 až 1945.* Praha: Vydavatelství Novinář, 1978, 308 s.

JANÍK, Vlastislav. *Příběh rodiny Královy. Příběh rodiny Bejblovy.* In: Almanach příspěvků VII. konference policejních historiků. Praha: Muzeum Policie České republiky, 2012, 328-354 s. ISBN 978-80-86466-26-2.

JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století.* Plzeň: Západočeská univerzita, Ústav celoživotního vzdělávání, 2010, 68 s., Edice Univerzity třetího věku. ISBN 978-80-7043-927-2.

KMOCH, Pavel. *Operace Anthropoid: Epilog. Atentát na Reinharda Heydricha ve světle dobových pramenů.* Praha: Nakladatelství Academia, 2018, 267 s. ISBN 978-80-200-2869-3.

KOURA, Petr. *Několik poznámek k atentátu na Heydricha.* In: 70 let od Heydrichiády, Klatovy: Dragon press s. r. o., 2013, 87 s. ISBN 978-80-260-3160-4.

KYNCL, Vojtěch. *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha.* Praha: Historický ústav, 2012, 415 s. ISBN 978-80-7286-197-2.

MAŠEK, VÁCLAV. *Čest tomu, kdo se bránil. Jak se tiskla ilegální Pravda a Škodovák.* Plzeň: Svaz protifašistických bojovníků, 1967, s. 5-6.

MAUR, Jan. *Český protektorátní tisk v Plzni v době okupace (15. 3. 1939 – 5. 5. 1945).* In: Minulostí Západočeského kraje 9, Plzeň 1972, s. 43-56.

PASÁK, Tomáš. *Soupis ilegálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980, 441 s.

SKÁLA, Adam a autorský kolektiv. *Dějiny města Plzně 3*. Plzeň: Město Plzeň, 2018, 1176 s. ISBN 978-80-87911-07-5.

SVOBODA, Tomáš. *Protektorátní novinář Jaroslav Křemen před Národním soudem*. Brno, 2010. Diplomová práce (Mudr.). Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/suq21/>, 9. 3. 2019.

ŠMEJKAL, Pavel, PADEVĚT, Jiří. *Anthropoid*. Praha: Academia, 2016, 199 s. ISBN 978-80-200-2555-5.

WÖGERBAUER, Michael. PÍŠA, Petr. ŠÁMAL, Petr. JANÁČEK, Petr. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749 – 2014*. Praha: Academia, 2015, 1660 s. ISBN 9788088069119.

Resumé

The bachelor thesis titled *The reflection of heydrichiada* (term used to define a period of severe oppression by German Nazis during the Second World War in Czech history; named after Reinhard Heydrich) *in Pilsen newspapers and magazines* focuses not only on the impact of the assassination of the newspapers in Pilsen region but also on the general characteristics of the press and its censorship that took place in the Protectorate of Bohemia and Moravia. Secondly, the journals *Nová doba*, *Český deník* and *Úřední list města* are briefly described. Further, I discuss the assassination of Reinhard Heydrich and the key actors who are linked with this act. The manner in which the assassination had influenced the press is illustrated and explained by the comparative analysis of the previously mentioned periodicals. The thesis also briefly introduces the anti-fascist resistance movements and their actors from Pilsen, whose fates were either reflected or not reflected in the aforementioned periodicals. One of the main factors reflected in the local newspapers is the list of people sentenced to death, to which the last chapter is dedicated.

Keywords

Legal/illegal press, censorship, assassination, Reinhard Heydrich, *Nová doba* (New age), Pilsen

Přílohy

Příloha č. 1: Oznámení o úmrtí Reinharda Heydricha v deníku *Nová doba*

40 haléřů.

NOVÁ DOBA

Číslo 152. V Pátek v pátých dne 5. června 1942. Ročník XLVIII.

II-OBERGRUPPENFÜHRER HEYDRICH zemřel na následky vražedného útoku

Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě a náčelník bezpečnostní policie a bezpečnostní služby, II-Obergruppenführer a generál policie Reinhard Heydrich,

podlehl v dopoledních hodinách dne 4. června v jedné příhodě smrtelné vředové ráně, která utrpěl při vražedném útoku, jenž dne 27. května byl na něj spáchán. (Ck.)

Zastupující říšský protektor zemřel 4. června 1942 na následky vředové ráně, kterou utrpěl při vražedném útoku, jenž byl na něj spáchán 27. května 1942. Zastupující říšský protektor byl generál policie a náčelník bezpečnostní policie a bezpečnostní služby. Vraždě se účastnili dva mladíci, kteří byli zavražděni 28. května 1942. Vraždě se účastnili dva mladíci, kteří byli zavražděni 28. května 1942. Vraždě se účastnili dva mladíci, kteří byli zavražděni 28. května 1942.

Zdroj: -sr-, *Atentát na Heydricha*, Nová doba, 68, 1942, č. 152, 5. 6., s. 1, digitální knihovna Kramerius 5, 30. 3. 2019.

Ročník XXX. (77.)

V Plzni v pátek dne 3. června 1942.

Číslo 137.

ČESKÝ DENÍK

40 h

**SS-Obergruppenführer Heydrich
zemřel na následky vražedného útoku.**

Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě a náčelník bezpečnostní policie a bezpečnostní služby, SS-Obergruppenführer a generál policie Reinhard Heydrich, podlehl v dopoledních hodinách 1. června v jedné pražské nemocnici vážnému zranění, které utrpěl při vražedném útoku, jenž dne 27. května na něj byl spáchán. (ČTK.)

Zdroj: -sr-, *Atentát na Heydricha*, Český deník, 30, 1942, č. 152, 5. 6., s. 1, digitální knihovna Kramerius 5, 30. 3. 2019.

